

سنخ‌شناسی و گونه‌شناسی روایات کتاب «العرف الوردی فی اخبار المهدی» سیوطی

محمد رضا پیر چراغ^۱

محمد سبحان ماهری قمی^۲

سعید شعبانی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۶/۱۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۴/۲۰

چکیده

سیوطی از جمله دانشمندان عامه می‌باشد که با جمع‌آوری احادیث مهدویت در کتاب «العرف الوردی فی اخبار المهدی» به این موضوع ورود نموده و تألیفی از خود به جای گذاشته است. اما با مراجعه به کتاب روشن می‌گردد این تألیف صرفاً به جمع‌آوری احادیث اقدام نموده که به تبع آن عاری از باب‌بندی موضوعی می‌باشد. این معضل باعث گردیده تا پژوهشگران با مراجعه به این کتاب برای یافتن موضوع مورد نظر دچار سردرگمی و با مجموعه احادیث وارده در یک موضوع روبه‌رو نشوند تا بتوانند تحلیل‌هایی از آن باب ارائه نمایند. تحقیق حاضر با روش گونه‌شناسی توصیفی - تحلیلی و با بررسی ساختار و محتوای کتاب می‌کوشد تا با واکاوی کل کتاب و جداسازی احادیث آن در باب‌های مختلف به نظام‌مند نمودن روایات مطرح شده بپردازد. عنوان کتاب دارای مفهوم و مراد خاص است؛ «العرف» دارای دو معنی مکان و شیء مرتفع و بو و عطری پاک و خوشبو و «الوردی» نور و درخشش می‌باشد که در مجموع به معنای احادیث و روایات عالی، مشهور که همچون نور می‌درخشد و عطر خوش او همه مکان‌ها را فرا گرفته است. کتاب برگرفته شده از الاربعین ابونعیم اصفهانی و دارای نه نسخه خطی در کتابخانه‌های مختلف و سه نسخه چاپ شده در عصر حاضر می‌باشد. ۱۲۰ حدیث از مجموع ۲۵۵ روایت مأثور بوده و این روایات در باب‌هایی

۱. هیئت علمی گروه علوم قرآن و حدیث، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) قزوین، ایران (نویسنده مسئول)
(m.pircheragh@isr.ikiu.ac.ir)

۲. کارشناسی ارشد نهج البلاغه دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) قزوین، ایران
(orvatolvosgha110110@yahoo.com)

۳. کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) قزوین، ایران (alavi1176@gmail.com)

نظیر اوصاف ظاهری حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه مردی از خاندان رسالت بودن، حوادث زمان ظهور و نشانه‌های آن، رویدادهای پس از ظهور و مدت حکومت دسته‌بندی شدند. در بخش دیگر به ماخذیابی از احادیث در کتاب پرداخته شد که مشخص گردید از ۱۰۰ روایت نقل شده، ۵۰ روایت از صحاح سته و باقی احادیث از منابع متفرقه بیان شده است. نکته حائز اهمیت آن که نیمی از مطالب موجود در کتاب روایت مأثور نمی‌باشد؛ بنابراین در این پژوهش از دسته‌بندی آنها صرف نظر شده و تمرکز اصلی بر احادیث نقل شده از نبی مکرم اسلام می‌باشد.

واژگان کلیدی

العرف الوردی، جلال‌الدین سیوطی، کتاب‌شناسی، مهدویت، اهل سنت و مهدویت.

مقدمه

موضوع مهدویت از جمله موضوعاتی است که علمای خاصه و عامه با نوشتن کتاب‌های مختلفی به ابعاد مختلف این موضوع پرداخته‌اند. شاید بتوان گفت به دلیل اهمیت بالای بحث مهدویت با جستاری در تمامی اعصار پس از نبی مکرم اسلام صلی الله علیه و آله قرنی یافت نشود که از نوشته‌ها و تألیفات از جانب هر دو گروه خالی باشد. حال اگر در این میان متنی یافت شود که هم به موضوع مهدویت پرداخته و هم در ضمن این پردازش، مستندات آن از متقن‌ترین منابع یعنی روایات باشد؛ بر اهمیت کار می‌افزاید که این کتب از مناظر و دیدگاه‌های مختلف مورد واکاوی قرار گیرند.

یکی از نویسندگان پرکار عامه به نام عبدالرحمن بن ابی بکر معروف به سیوطی می‌باشد. ایشان در کتابی به نام *العرف الوردی فی اخبار المهدی* به جمع‌آوری احادیثی پرداخته که تمرکز احادیث، موضوع مهدویت می‌باشد. در این تألیف احادیث فاقد باب‌بندی و ترتیب خاص در کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند که این عمل باعث شده مراجع پژوهشگران به کتاب برای فهم همه‌جانبه و یافتن موضوع مورد نظر، دچار عسر و حرج گردیده و چاره‌ای جز مطالعه تمام کتاب برای فهم روایت مورد نظر در موضوع مهدویت در برابر پژوهشگران نمی‌باشد. به همین سبب پژوهش حاضر به بررسی کتاب مورد نظر پرداخته و سعی داشته تا ضمن بیان شرح حال مؤلف، هدف از تألیف کتاب و مفهوم عنوان آن به مطالعه کامل کتاب و باب‌بندی موضوعی روایات مأثور کتاب بپردازد. همچنین برای آن که ماخذ اصلی احادیث ذکر شده مورد غفلت واقع نشود، به بررسی این منابع نیز پرداخته تا مشخص گردد از چه منابعی این مطالب استخراج شده است. تحقیق حاضر به روش کتابخانه‌ای و ساختار و محتوای توصیفی - تحلیلی

می باشد.

پیشینه

با تتبع و بررسی صورت گرفته در میان تحقیقات، مشخص گردید مقاله‌ای در این خصوص به رشته تحریر درنیامده است. اما پایان‌نامه‌ای با عنوان «نقد دلالتی روایات کتاب العرف الوردی فی اخبار المهدی علیه السلام» سیدجعفر صادقی نگارش یافته که نویسنده با دلالت روایات موجود در کتاب مبنی بر این که «اعتقاد به ظهور مهدی منتظر از تبار فاطمه زهرا علیها السلام بر مبنای بشارت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله اصلی عمومی در بین فرق اسلامی است و منحصر به شیعه نیست» با ارزیابی روایات با محوریت نقد دلالتی به همراه سندی کتاب با «قرآن، ادله عقلی، سنت قطعی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه معصومین علیهم السلام و سایر قرائن قبول روایات مطابقت داشته و می‌توانند در تثبیت عقیده امامیه در موضوع مهدویت مورد استناد قرار گیرند» (صادقی، ۱۳۹۱ش: ۲) هم‌چنین نویسنده با تمایزاتی که در علامات و رخداد‌های پیش از ظهور وجود دارد، احتمال موضوع و محرف بودن نیمی از کتاب را داده و بنابر قرائن، دخالت جریان‌های سیاسی همانند ابن زبیر، بنی امیه، بنی عباس و بنی حسن در این مسیر حائز اهمیت می‌باشد. وجه تمایز تحقیق حاضر با تحقیق مذکور آن است که ضمن بیان شرح حال مؤلف، به معناشناسی کتاب، مآخذ و منابع و نسخه‌شناسی العرف الوردی و موضوع‌بندی روایات کتاب می‌پردازد.

شرح حال جلال‌الدین سیوطی

عبد الرحمن بن ابی بکر بن محمد بن ابی بکر بن عثمان ابن محمد خضیری، طولونی، شافعی (کحاله، بی‌تا: ج ۵، ۱۲۸) سیوطی اهل مصر، فقیه، محدث مشهور، مفسر، مؤرخ، ادیب و متبحر در انواع علوم و فنون می‌باشد. او در ماه رجب سال ۸۴۹ق در قاهره متولد شد و در کودکی و سن پنج سالگی پدر و مادر خود را از دست داد. پدر او عالمی از اعلام دین و فقیه‌ی برجسته از فقیهان مذهب شافعی بوده که در زمان حیات خویش قضاوت را در اسیوط بر عهده داشته، سپس به مصر انتقال یافته و منصب افتاء را نیز بر عهده گرفت (نووی، ۱۴۱۲ق: ج ۱، ۸۹). وی حافظه قوی داشت و از هفده سالگی شروع به تألیف نمود، تا به سن چهل‌سالگی رسید؛ سپس کناره‌گیری از مردم را برگزید و در روضة المقیاس نوشتن کتب را در تنهایی ادامه داد تا در ۱۹ جمادى الاول سال ۹۱۱ق وفات نمود و در قبرستان قوصون، بیرون قرافه دفن شد (حسینی مازندرانی، ۱۳۸۲ش: ۳۵۶). قرافه، منطقه‌ای در فسطاس مصر به عنوان آرامگاه

اهل مصر در پائین کوه مقطم می‌باشد (حموی، ۱۳۹۹ق: ج ۴، ۳۱۷).

در زمان اعتزال وی، ثروتمندان و امیران به دیدار او می‌رفتند و اموال و هدایا عرضه می‌کردند، ولی وی تمامی مواهب را رد می‌نمود. هم‌چنین پادشاه او را بسیار به حضور خویش فراخواند، ولی سیوطی حاضر نشد و هدایای او را نیز بازپس فرستاد (زرکلی، ۱۹۸۰م: ج ۳، ۳۰۱).
تبحر و تخصص وی در علوم مختلف، باعث برانگیخته شدن حسادت معاصرین وی، شمس‌الدین سخاوی و شهاب‌الدین قسطلانی شد که در امر ذم و مبالغه نمود و مدعی گردید که رسیدن به اجتهاد و علوم گوناگون، صرفاً ادعای وی می‌باشد و او کتب مختلف را اخذ، تغییراتی را ایجاد و آن را به خود نسبت می‌دهد (سبحانی، ۱۴۱۸ق: ج ۱۰، ۱۲۸).
مورخین ذکر نموده‌اند که پدر جلال‌الدین سیوطی از ابن حجر عسقلانی درخواست نمود که برای پسرش برکت و توفیق را طلب نماید. او از خداوند درخواست نمود تا او را همانند ابن حجر قرار دهد؛ خداوند دعای او را اجابت نمود و فرزندش از بزرگ‌ترین حافظان حدیث گردید (نووی، ۱۴۱۲ق: ج ۱، ۸۹). هم‌چنین سیوطی در سفر خود به مکه، با دو هدف رسیدن به درجه و مقام سراج‌الدین بلقینی در فقه و ابن حجر عسقلانی در حدیث از آب زمزم نوشید که به هر دو خواسته نائل گردید (عیدزوس، ۱۴۰۵ق: ج ۱، ۵۲).

به سیوطی ابن‌الکتب لقب داده‌اند؛ علت آن است که در هنگامه‌ای که پدرش از مادرش درخواست نمود تا کتابی برای او بیاورد، در آن اثناء زایمان او را غافلگیر کرد و در حالی که در میان کتاب‌ها بود، او را به دنیا آورد (زرکلی، ۱۹۸۰م: ج ۳، ۳۰۱).

تعریف و تمجیدهایی از اندیشمندان مختلف در حق وی صادر گردیده است. شارح صحیح بخاری وی را «امام متأخرین، سرشناس‌ترین افراد مشهور دین، خاتمه‌هنده حافظان حدیث» (نووی، ۱۴۱۲ق: ج ۱، ۸۹) معرفی نموده است.

فقیه و مورخ حنبلی مذهب سیوطی را چنین ستوده است:

مسند محقق دقیق صاحب کتاب‌های بسیار سودمند، عالم‌ترین زمانه در علم حدیث و فنون آن، رجال و استنباط احکام می‌باشد. مناقب و فضائل او به سبب کثرت آن به شماره نیاید؛ اگر کراماتی جز فراوانی تألیف با دقت او نباشد، برای کسانی که به قدرت ایمان دارند، به عنوان شاهد کافی است (ابن عماد حنبلی، بی‌تا: ج ۸، ۵۴).

مفسر اهل سنت در شرح حال سیوطی می‌گوید:

بزرگان عالمان عصر از همه نواحی به او اجازه دادند، در تمامی علوم و فنون سرآمد گشت

و از همتایان خود پیشی گرفت. تألیفات او در تمامی علوم مورد قبول واقع شده و در همه ممالک هم چون روز را پیموده است؛ با این حال از حسادت به فضائل و جحد برای مناقب او سالم نماند (شوکانی، بی تا: ج ۱، ۳۲۸).

اساتید

مؤلف در اثری به صورت مجزا، شرح حال ۱۹۵ نفر از شیوخ و اساتید خویش که از آنان حدیث شنیده و اجازه دریافت نموده را در سه طبقه گوناگون برشمرده است (سیوطی، ۱۴۱۵ق: ۴۵). به منظور آگاهی از مهم ترین اساتید وی به ذکر افرادی پرداخته می شود: فرائض را از شیخ شهاب الدین شارمساحی و ابوزکریا محمد بن عبدالرئوف، شارح جامع الصغیر اخذ نمود. علوم عربی را از علامه تقی الدین شبلی حنفی که برای او تقریظی بر شرح الفیه ابن مالک نگاشت. چهارده سال ملازم محی الدین کافیجی بود و از او تفسیر، اصول، عربی و معانی آموخت. هم چنین از جلال الدین محلی، احمد بن ابراهیم حنبلی، سیف الدین حنفی دروس مختلفی را تلمذ و در نهایت در سال ۸۶۶ق در سن ۱۷ سالگی اجازه تدریس اخذ نمود (نووی، ۱۴۱۲ق: ج ۱، ۸۹).

صالح بن عمرو کنانی بلقینی، قاضی القضاة که فقه را از او آموخت و اجازه تدریس، افتاء و تألیف را صادر نمود پس از بلقینی، ملازم شرف الدین یحیی بن محمد مناوی گردید. جلال الدین محمد بن احمد مجلی دیگر استاد او می باشد که تفسیر نیمه کاره جلالین را که تا سوره کهف تفسیر نموده بود را به اتمام رساند. تقی الدین احمد بن محمد شمنی از نوادگان تمیم داری که کتاب التوضیح ابن هشام را نزد او قرائت و اجازه حدیث اخذ نمود. شمس الدین محمد بن موسی سیرامی حنفی که صحیح مسلم و شفاء قاضی را استماع نمود. سیف الدین محمد بن محمد بکتمری حنفی دروس کشف، التوضیح، و تلخیص المفتاح را آموخت (ابن عماد حنبلی، بی تا: ج ۸، ۵۲).

مطابق (سبحانی، ۱۴۱۸ق: ج ۱۰، ۱۲۸) محمد بن موسی حنفی، عثمان مقسی، شمس بن فالاتی، برهان عجلونی، علم بلقینی، شرف مناوی، شمنی، کافیجی، شهاب شارمساحی، عز کنانی، حجازی، شاوی را نیز می توان از شیوخ سیوطی نام برد.

شاگردان

افرادی بسیاری از او کسب علم نمودند که به برخی از آنان اشاره می گردد:

شمس‌الدین محمدبن یوسف صالحی شامی (کتانی، ۱۹۸۲ م: ج ۲، ۱۰۶۳) احمدبن ثانی بک حنفی شافعی (سخاوی، بی تا: ج ۱، ۲۶۶) شرف‌الدین قاسم بن عمر زواوی قیروانی (ابن عماد حنبلی، بی تا: ج ۸، ۱۵۴) و شمس‌الدین محمدبن عبدالرحمن علقمی (همان: ۳۳۸).

آثار

سیوطی در عصری که می‌زیست، به کثرت تألیفات و موسوعات شهره گشت و از جمله افرادی است که در این مسیر، حظ وافر برده و از مشهورترین اندیشمندان در فراوانی تألیف در تمامی علوم اسلامی به شمار می‌آید. این آثار بنا بر احصاء نویسنده تا سال ۹۰۴ ق بالغ بر سیصد (سیوطی، بی تا: ۲۹۴-۲۹۱) و در انتهای عمر بیش از چهارصد و چهل و یک کتاب (همان: ۱۳۶-۱۰۵) می‌باشد.

أبوالحسنات محمد عبدالحی بن محمد لکنوی از فقهاء حنفی مذهب، درباره تألیفات سیوطی گوید:

تمامی کتاب‌های او مشتمل بر فائده نیکو و منافع شریفی است که بر تبحر، وسعت نظر، دقت فکر نویسنده شهادت می‌دهد. سیوطی به حق از تجدیدگران امت رسول الله در آغاز قرن دهم و انتهای قرن نهم می‌باشد (نووی، ۱۴۱۲ ق: ج ۱، ۹۵).

در ادامه به مهم‌ترین آثار وی اشاره می‌گردد:

۱. علوم حدیث

تدریب الراوی فی شرح تقریب

۲. عربی

الأشباه والنظائر فی العربیة

۳. علوم قرآن

التحبییر فی علوم التفسیر، لباب النقول فی أسباب النزول، متشابه القرآن، مفحومات الاقران فی مبهمات القرآن، الاتقان فی علوم القرآن، معترك الأقران فی إعجاز القرآن، الأزهار الفاتحة فی شرح الفاتحة، تناسق الدرر فی تناسب السور

۴. احادیث

الأحادیث المنیفة فی فضل السلطنة الشریفة و أنواع الخیرات المألوفة، الازدهار فی ما عقده

الشعراء من الأحاديث و الآثار، ألفية فى مصطلح الحديث، تنوير الحوالك فى شرح موطأ الامام مالك، الجامع الصغير، جمع الجوامع، الخصائص والمعجزات النبوية، الدرر المنتشرة فى الأحاديث المشتهرة، اللآلى المصنوعة فى الأحاديث الموضوعة، مسالك الحنفا فى والدى المصطفى، مناهل الصفا فى تخريج أحاديث الشفا، نواهد الأبكار و شوارد الأفكار، الخصائص الكبرى

٥. شرح كتب احاديث

الديباج على صحيح مسلم بن الحجاج، زهر الربى فى شرح سنن النسائى، عقود الزبرجد على مسند الإمام أحمد، مصباح الزجاجة على سنن ابن ماجه فى شرح سنن ابن ماجه، حاشية على البيضاوى، مرقة الصعود إلى سنن أبى داود، زهرة الربى على المجتبى فى شرح سنن النسائى، عقود الزبرجد على مسند الإمام أحمد،

٦. آداب و اخلاقى

الأرج فى الفرج، زيادات الجامع الصغير: مرتبة على الحروف، مقامات

٧. رجال و درايه

إسعاف المبطل فى رجال الموطأ، بغية الوعاة فى طبقات اللغويين والنحاة، طبقات الحفاظ، طبقات المفسرين، مشتهى العقول فى منتهى النقول، المنجم فى المعجم، طبقات الأصوليين، نظم العقيان فى أعيان الأعيان

٨. فقهى

الأشباه والنظائر فى قواعد وفروع فقه الشافعية، التاج فى إعراب مشكل المنهاج، الحاوى للفتاوى

٩. اصول نحو

الاقتراح، الألفية فى النحو: واسمها (الفريدة) وله شرح عليها (شرح شواهد المغنى) سماه (فتح القريب)، همع الهوامع، الفيه ابن مالك فى النحو و الصرف

١٠. تفسير قرآن

الإكليل فى استنباط آيات التنزيل، ترجمان القرآن فى التفسير المسند، تفسير الجلالين،

المذهب فی ما وقع فی القرآن من المعرب، الدر المنثور فی التفسیر بالمأثور که روایات در فضائل و مناقب اهل بیت عموماً و امیرمؤمنان خصوصاً نقل نموده که از محبت و علاقه او به اهل بیت حاکی است.

۱۱. تاریخ

إنباه الأذکباء لحیة الأنبیاء، تاریخ آسیوط، تاریخ الخلفاء، تحفة المجالس ونزهة المجالس، حسن المحاضرة فی أخبار مصر والقاهرة، در السحابة فی من دخل مصر من الصحابة، الدرّاری فی أبناء السّراری، الشماریخ فی علم التاریخ، قطف الثمر فی موافقات عمر، المستطرف من أخبار الجوّاری، الشماریخ فی علم التاریخ

۱۲. لغات

الدر النثیر فی تلخیص نهیة ابن الأثیر، المزهر فی علوم اللغة وأنواعها، البهجة المرضیة فی شرح الألفية

۱۳. نجوم

کوکب الروضة: فی ذکر جزیرة الروضة التي کان من سكانها

۱۴. بلاغت

دیوان الحیوان؛ مختصر کتاب الحیوان دمیروی، عُقُودُ الْجُمَانِ فی عِلْمِ الْمَعَانِي وَالْبَيَانِ؛ نظم کتاب تلخیص المفتاح خطیب قزوینی، المحاضرات والمحاویرات، نزهة الجلساء فی أشعار النساء

۱۵. علوم اسلامی

رشف الزلال من السحر الحلال: ویرف بمقامة النساء، السبل الجلیة فی الآباء العلیة، إتمام الدراية لقراء النقایة

۱۶. منطق و کلام

صون المنطق وکلام عن فن المنطق وکلام، علم التوحید، مفتاح الجنة فی الإحتجاج بالسنة، تنزیه الاعتقاد عن الحلول والإتحاد، القول المشرق فی تحریم الاشتغال بالمنطق، فصل الکلام فی ذم الکلام، جزیل المواهب فی اختلاف المذاهب

۱۷. انساب

لب اللباب فی تحریر الأنساب

۱۸. مناقب و فضائل

المقامة السندسية فی النسبة المصطفوية، مناقب أبي حنيفة، مناقب مالک

۱۹. علوم مختلف

إتمام الدراية لقراء النقاية، الألفاظ المعربة، تحفة الناسک بنکت المناسک، ما رواه الأساطين فی عدم المجئ إلى السلاطين ذم القضاء وتقلد الأحكام، النفحة المسکية والتحفة المکية فی عدة علوم، الوسائل إلى معرفة الأوائل

تألیفات ایشان در زمان حیات او در سرزمین حجاز، شام، حلبیه، روم، مغرب، هند، یمن شهرت یافت و در تألیف کتاب نشانه بزرگی از آیات خدا بود. شاگرد وی شمس داودی در این رابطه می گوید:

استاد خود را دیدم که در روز سه تألیف و تحریر داشت، با این حال حدیث نیز می نگاشت و به سؤالات پرسیده شده به بهترین وجه پاسخ می داد. در علم حدیث و فنون آن، رجال، غرائب و استنباط احکام عالم ترین فرد زمان خویش بود. او حافظ دویست هزار حدیث بوده که در این مورد می گفت اگر بیش از می یافتم، آن را نیز حفظ می کردم (غزی، ۱۴۱۸ق: ج ۱، ۲۲۷).

کتاب شناختی

موضوع دیگر که پرداختن بدان حائز اهمیت است، کتاب شناسی *العرف الوردی* می باشد که برای سهولت در این امر، موضوع در بخش های مختلف مورد بررسی قرار می گیرد که در ادامه به ذکر آن پرداخته می شود:

۱. عنوان کتاب

آنچه به عنوان مُعَرَّف اثر شناخته می شود، نام و عنوانی است که مؤلف برای آن برگزیده که حاکی از هدف تألیف و اهمیت آن می باشد. برای این کتاب نام *العرف الوردی فی أخبار المهدي* توسط نویسنده انتخاب گردیده است. برای پی بردن به معنا و مفهوم این نام گذاری به کتب لغات رجوع می نمائیم. *العرف* در لغت دارای دو معنی می باشد: نخست به مکان، هر شیء مرتفع یا هر چیز مشرف عالی است (شیرازی، ۱۹۸۱م: ج ۵، ۳۱۶). به همین خاطر به گوشت

مستطیلی شکل (تاج) بالای سر خروس به سبب ارتفاع بالاتری که نسبت به جسم خروس دارد (ابن کثیر، ۱۴۱۲ق: ج ۳، ۴۱۸) عرف گویند (فیومی، ۱۴۱۸ق: ج ۱، ۲۱۰). بنابراین هر چیز مرتفع در نزد اعراب، عرف نامیده می‌شود (طبری، ۱۴۱۵ق: ج ۸، ۲۴۷).

معنی دیگر بو و عطری خوش که به مشام انسان می‌رسد و آن را خوشبو توصیف می‌کند (شیبانی، ۱۹۷۵م: ج ۲، ۳۴۸؛ ابن بابویه، ۱۴۰۴ق: ج ۳، ۳۸۸). این معنا در قرآن نیز استعمال شده است؛ آن‌جا که در احصاء مواهب الاهی بر شهیدان جنگ با کفار می‌فرماید: \square وَيَذْخُلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَفَهَا لَهُمْ \square (محمد: ۶) که به معنی معطر و خوشبو می‌باشد (بحرانی، بی‌تا: ج ۲۳، ۲۲). در روایتی صحیح (نووی، بی‌تا: ج ۱، ۲۳) نیز رسول الله ﷺ فرمودند:

مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا مِمَّا يَبْتَغَى بِهِ وَجْهَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ لَا يَتَعَلَّمُهُ إِلَّا لِيَصِيبَ بِهِ عَرْضًا مِنَ الدُّنْيَا لَمْ يَجِدْ عَرْفَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ (عاملی، ۱۴۰۹ق: ۱۳۴؛ سجستانی، ۱۴۱۰ق: ج ۲، ۱۸۰)؛
هر کس دانشی را بیاموزد که سزاوار است برای خشنودی خدای عز و جل تحصیل شود، ولی او آن را جز برای به دست آوردن کالای دنیا نیاموزد، در روز قیامت بوی خوش بهشت را نخواهد یافت.

که منظور رایحه خوش است (ابن اثیر، ۱۳۶۴ش: ج ۳، ۲۱۷). در حدیث دیگری نیز امیرمؤمنان علیه السلام در رابطه با سرزمین کوفه فرمودند: «يَا حَبَّذَا السَّيْرُ بِأَرْضِ الْكُوفَةِ اَرْضٌ سِوَاهُ سَهْلَةٌ مَعْرُوفَةٌ؛ اى كوفه! تو را چه مى‌شود كه اين قدر پاكيزه‌اى و بويت اين قدر پاكيزه است؟» (حموی، ۱۳۹۹ق: ج ۴، ۴۹۳) که ناظر بر هوای طیب و خوش شهر کوفه می‌باشد (ابن منظور، ۱۴۰۵ق: ج ۹، ۲۴۱) علت آن که بوی خوش را عرف گویند، به سبب آن است که نفوس با آن به سکونت و آرامش می‌رسند (ابن فارس، ۱۳۹۹ق: ج ۴، ۲۸۱).

کلمه دیگر (الوردی) که مأخذ آن ورد، به معنی نور هر درخت و درخشش هر گیاهی به صورت خاص (ابن سیده، بی‌تا: ج ۹، ۴۲۴) و نور و درخشندگی به صورت عام می‌باشد (ابن منظور، ۱۴۰۵ق: ج ۴، ۴۵۶).

بنابراین با توجه به معانی بیان شده، می‌توان چنین نتیجه گرفت که العرف الوردی به سبب تواتر، شهرت و استفاضه احادیث میان مسلمانان معروف است و در میان سایر روایات، احادیث اعلا و مقدم است؛ هم‌چنین به دلیل اهمیت موضوع که مهدویت می‌باشد، احادیث عالی و نیکویی که بسان بوی خوش در میان سایر روایات است.

۲. وضعیت چاپ کتاب

پس از معنانشناسی، برای آشنایی بیشتر به چاپ‌های صورت گرفته کتاب پرداخته می‌شود. در حال حاضر سه نسخه از کتاب چاپ گردیده و در بازار موجود می‌باشد. نخستین آن با تحقیق ابویعلی بیضاوی در انتشارات دارالکتب العلمیه بیروت (سیوطی، ۱۴۲۷ق)، چاپ دیگر با تحقیق مهدی اکبرنژاد در انتشارات هستی‌نما (سیوطی، ۱۴۲۹ق) و آخرین چاپ با تحقیق محمدکاظم موسوی در انتشارات مجمع جهاتی تقریب مذاهب (سیوطی، ۱۳۸۵ش) انتشار یافته است که منابع و ارجاع‌دهی تحقیق حاضر مبتنی بر این کتاب می‌باشد. لازم به ذکر است کتاب مذکور به زبان فارسی نیز ترجمه و در انتشارات مسجد جمکران (سیوطی، ۱۳۹۷ش) به چاپ رسیده است.

کتاب دیگری نیز با عنوان *العرف الوردی فی اخبار المهدی* تألیف یوسف بن یحیی دمشقی شافعی، متوفی ۶۸۵ق به چشم می‌خورد که یک نسخه از آن در کتابخانه سلطنتی برلین موجود است (عقیقی بخشایشی، ۱۳۸۱ش: ج ۱۴، ۱۹۰۴).

۳. مأخذ و منابع شناسی کتاب

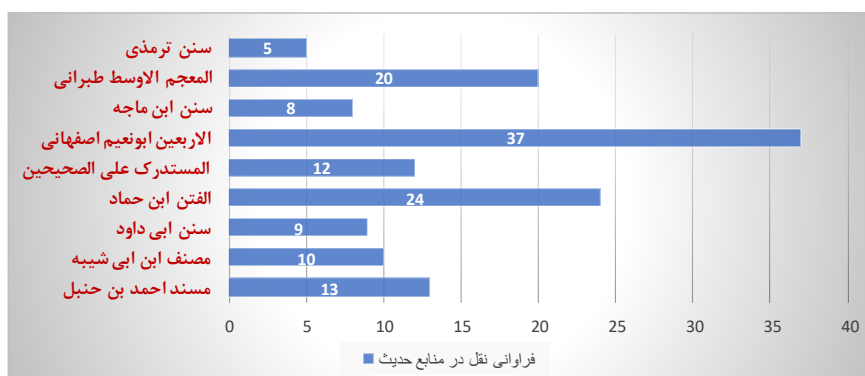
نگارنده در ابتدای کتاب در رابطه با مأخذ کتاب چنین می‌گوید: «هذا جزء جمعت فيه الأحادیث والآثار الواردة فی المهدی، لخصت فيه الأربعین التي جمعها الحافظ أبو نعیم» که حاکی از آن است که حافظ ابونعیم احمد بن عبدالله اصفهانی متوفی ۴۳۰ق در کتابی، چهل حدیث مخصوص حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه نقل نموده (ابن صباغ مالکی، ۱۴۲۲ق: ج ۲، ۱۱۰۷) اما از دیدگاه کتاب‌شناس مشهور، ابونعیم نیز دارای کتاب *المهدی* بوده است (حاجی خلیفه، ۱۹۴۱م: ج ۲، ۱۴۶۵). بنابراین می‌توان چنین نتیجه گرفت که دو کتاب پیرامون حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه توسط ابونعیم به رشته تحریر درآمده است. مؤید این مطلب، گفته سید بن طاوس می‌باشد که بر کتاب *المهدی* دسترسی داشته و در آن کتاب به صفات، حقیقت خروج حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه اشاره نموده که در صدر کتاب، ۴۹ حدیث که متضمن بشارت ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه از نسل حضرت زهرا عجل الله تعالی فرجه نقل نموده است. در انتها گوید:

فجملة الأحادیث المذكورة فی کتاب ذکر المهدی عجل الله تعالی فرجه و نعوته و حقیقة مخرجه و ثبوته المختصة بهذا المعنی المقدم ذكرها مائة وستة و خمسون حدیثا (ابن طاوس، ۱۴۰۰ق: ج ۱، ۱۸۱-۱۸۳).

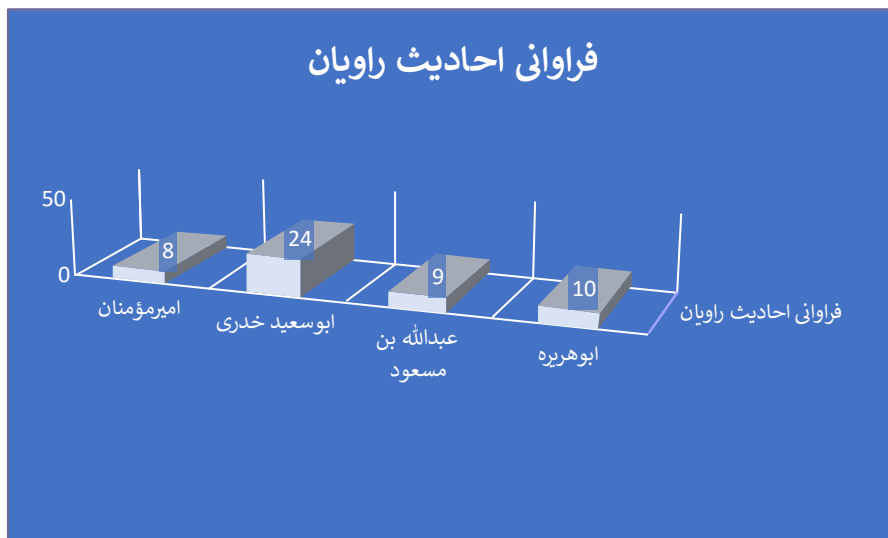
مؤید دیگر، سخن هم عصر ابونعیم اصفهانی می‌باشد که در ذکر مؤلفین مهدویت در قرن چهارم گوید: «له کتاب الأربعین حدیثاً فی ذکر المهدی، و ذکر المهدی ونوعته و حقیقه مخرجه و ثبوتها، و مناقب المهدی» (مفید، بی‌تا: ۱۱) بنابراین با توجه به احصاء سه تألیف از ابونعیم درباره حضرت مهدی علیه السلام و سخن دو عالم پرهیزگار شیعه، حاکی از اثبات کتاب دیگری برای حافظ ابونعیم می‌باشد؛ زیرا صد و پنجاه و شش حدیث تناسبی با نامگذاری با «اربعین» ندارد؛ بنابراین تألیف مجزایی است.

شایان ذکر است نسخه‌ای از کتاب *الاربعین* حافظ ابونعیم اصفهانی اکنون در دسترس نمی‌باشد، تنها در مواردی که برخی از مؤلفین در تصنیفات خود از آن نقل نموده‌اند؛ از آن تألیف اثری به جا مانده است. علاوه بر اثر مذکور سیوطی، در کتاب *كشف الغمة فی معرفة الأئمة* نیز از *الاربعین* ابونعیم اصفهانی استفاده و نقل نموده است (اربلی، ۱۳۸۱ق: ج ۱، ۱۵۴؛ ج ۲، ۴۶۷). هم‌چنین با مطالعه متن کتاب، مشخص می‌گردد نویسنده با توجه به تسلط و اشراف به احادیث و دسترسی به منابع روایی، مأخذ اصلی کتاب را مشخص نموده که حاکی از آن است که صرفاً نقل از کتاب ابونعیم اصفهانی و نعیم بن حماد نیست، بلکه جمع‌آوری احادیث در موضوع مهدویت می‌باشد که در کتاب بدان اشاره نموده است (سیوطی، ۱۳۸۵ش: ۷۷).

در این کتاب به أخذ احادیث از منابعی نظیر *تفسیر طبری* (سیوطی، ۱۳۸۵ش: ۷۷، ۱۱۷)، *الإفراد دارقطنی* (همان: ۱۰۱، ۱۱۵، ۱۷۴)، *مسند ابویعلی موصلی* (همان: ۵۹، ۷۹، ۹۶، ۱۰۲)، *مسند بزار* (همان: ۶۵، ۹۵، ۹۶)، *مسند حارث بن ابی اسامه* (همان: ۹۵، ۱۰۵)، *تلخیص المتشابه خطیب بغدادی* (همان: ۹۷، ۱۱۹)، *تاریخ مدینه دمشق ابن عساکر* (همان: ۱۰۰، ۱۰۲، ۱۰۹، ۱۱۵، ۱۱۸)، *صحیح مسلم* (همان: ۴۵، ۶۶، ۷۱، ۱۰۳)، *مسند محمد بن هارون رویانی* (همان: ۱۱۳، ۱۱۷)، *معجم ابوبکر بن مقری* (همان: ۱۱۷)، *المتفق والمفترق خطیب بغدادی* (همان: ۱۱۹)، *سنن ابو عمر دانی* (همان: ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۴)، *تاریخ ابن جوزی* (همان: ۱۶۰) و *فوائد الأخبار ابوبکر اسکاف* (همان: ۱۶۵) استفاده نموده است. در نمودار ذیل فراوانی نقل بیش از ۵ مورد نشان داده می‌شود:

با بررسی صورت گرفته، مشخص گردید راویان از معصوم شامل سُدی، ام سلمه، انس بن مالک، ثوبان بن بجدد، جابر بن عبدالله، طلحه بن عبیدالله، عبدالله بن عمر، عاصم بن عمر بجلی، ام حبیبه، عبدالرحمن بن عوف، حذیفه، عبدالله بن عباس، عبدالله بن عمرو بن عاص، امام حسین علیه السلام، عوف بن مالک، سعید بن مسیب، ابوالطفیل عامر بن وائله، شهر بن حوشب، جابر بن سمره، قتاده و معمر می‌باشد. هم‌چنین راویان با فراوانی بیش از ۵ روایت مطابق نمودار ذیل می‌باشد:

۴. نسخه‌شناسی کتاب

در ابتدای نگارش کتب و نسخه‌های نخستین به علت ابتدایی بودن خط و نگارش، زیبایی خاصی وجود نداشت و خط خوردگی‌هایی نیز به چشم می‌خورد که برای رفع این معضل، کتاب را به نسخه‌نویس و کاتب می‌سپردند تا از لحاظ زیبایی و نوشتاری آن را اصلاح

نماید. گاه این امر همراه مقابله با نسخه اصلی می‌گردید که بر اهمیت و ارزش آن می‌افزود. فایده دیگر این کار، افزایش نسخه‌ها و کتب در سطح جامعه علمی و استفاده آن برای همگان می‌شد. بنابراین مشخص نمودن نسخه‌های خطی و مختلف حاکی از اهمیت و جایگاه ویژه کتاب دارد که به همین منظور به بیان نسخه‌های خطی مأخذ کتاب پرداخته می‌شود:

الف) نسخه‌های خطی کتاب الاربعین ابونعیم

منبعی که نویسنده بدان اشاره نموده و روایات را از آن کتاب نقل نموده، الاربعین ابونعیم اصفهانی می‌باشد. نسخه کتاب به خط حافظ ابونعیم در کتابخانه سید محمدصادق آل بحر العلوم در نجف اشرف و نسخه دیگری به خط فخرالدین با تاریخ فراغت از کتابت در ۱۹ رجب سال ۸۳۸ق با حذف اسانید در کتابخانه فخرالدین نصیری امینی استان تهران موجود می‌باشد (طباطبایی، ۱۴۱۶ق: ۳۲).

ب) نسخه‌های خطی کتاب العرف الوردی

پس از بیان نسخ خطی مأخذ، اینک به بررسی نسخه‌های خطی کتاب العرف الوردی پرداخته می‌شود. این تألیف دارای نسخه‌های خطی مختلف می‌باشد که در ادامه به آن اشاره می‌گردد:

نسخه خطی در کتابخانه مکه مکرمه به شماره ۵۹

نسخه قرن ۱۱ق در کتابخانه سلطان احمد سوم در کاخ طوپقاپو استانبول به شماره ۵۶۴

نسخه قرن ۱۱ق در کتابخانه خدابخش در کشور هند به شماره ۱۳/۲۵۷۱

نسخه‌ای در دارالکتب وطنیه در برلین آلمان به شماره ۲۷۲۶

نسخه خطی در کتابخانه مسجد جامع صنعاء یمن به شماره ۹۷

نسخه‌ای در دارالکتب مصر به شماره ۳۲

نسخه‌ای در کتابخانه أسعد افندی در کتابخانه سلیمانیه استانبول به شماره ۱۴۴۶

نسخه‌ای در کتابخانه ندوة العلماء در لکنهو هند به شماره ۲۷۰

نسخه‌ای در کتابخانه آسیایی در بنگلادش به شماره ۲۳۴

نسخه‌ی دیگر العرف الوردی در تألیف دیگر مؤلف که به ضمیمه هفتاد و هفت تألیف دیگر خویش می‌باشد، به نام الحاوی للفتاوی ذکر شده که در کتابخانه المكتبة العصرية به خط شیخ محمد محیی‌الدین عبد الحمید مصری نگهداری می‌گردد (سیوطی، ۱۴۰۸ق: ج ۲، ۱۳). این

کتاب در دو جلد، بارها تجدید چاپ شده است.

۵. گونه‌شناسی و باب‌بندی احادیث کتاب

هدف از انجام این پژوهش دسته‌بندی و گونه‌شناسی احادیث موجود در کتاب می‌باشد که به صورت نسبتاً پراکنده‌ای در متن کتاب نقل گردیده است. موضوع‌بندی و گونه‌شناسی روایات با کنار هم قرار دادن احادیث مرتبط و تشکیل خانواده حدیث، باعث ایجاد نظم ذهنی در خواننده گردیده و هم‌چنین در رفع تعارض‌ها و تناقض‌های موجود و بررسی آن‌ها حائز اهمیت می‌باشد. احادیث کتاب در چهار باب شامل: اوصاف ظاهری، نسب حضرت مهدی و از خاندان اهل بیت عصمت و طهارت بودن، حوادث زمان ظهور و نشانه‌های آن و هم‌چنین وقایع پس از ظهور دسته‌بندی و گونه‌شناسی می‌گردد. این نکته شایان ذکر است و می‌بایست بدان توجه داشت که نیمی از مطالب موجود در کتاب روایت مأثور نمی‌باشد؛ بنابراین در این پژوهش از دسته‌بندی آنها صرف‌نظر شده و تمرکز اصلی بر احادیث نقل شده از نبی مکرم اسلام ﷺ می‌باشد.

الف) احادیث دال بر اوصاف حضرت ولی عصر عَلَيْهِ السَّلَام

نخستین گونه‌شناسی صورت گرفته مرتبط با توصیفات می‌باشد که در احادیث بدان اشاره گردیده است. احادیثی در این باب در کنار یکدیگر جای گرفته‌اند که با تعابیر مختلفی به شناسایی حضرت ولی عصر عَلَيْهِ السَّلَام کمک می‌نمایند. در باب اوصاف حضرت ولی عصر عَلَيْهِ السَّلَام نیز به دو بخش توصیف چهره و ظاهر و وصف اسم و القاب تقسیم می‌گردد.

اوصاف مهدی				ردیف
عنوان باب	عبارت روایت	موضوعات مطرح شده	شماره حدیث	
۱	أجلی الجبهة، أفنی الأنف	موبر پیشانی او ریخته و روی بینی او کمی برآمدگی وجود دارد	۵، ۴، ۳	۱
	رجلا أفرق الثنايا، أعلى الجبهة	دارای دندان‌هایی ناپیوسته و پیشانی گشاده می‌باشد	۵۱	
	كأنّ وجهه كوكب دزى، فى خذه الأيمن خال أسود، عليه عباءتان قطوانيتان، كأنه من رجال بنى إسرائيل	چهره او درخشان همانند ستاره درخشان، دارای خال در گونه راست، مانند مردان بنی اسرائیل قوی هیکل می‌باشد	۱۳۸، ۸۱، ۸۰، ۷۸	
	من قریش، آدم، ضرب من الرجال	از قریش گندمگون و خوش قامت است	۱۳۹	
۲	اسم المهدى محمد	نام حضرت مهدی، محمد می‌باشد	۱۴۱	۲
	یواطى اسمه اسمی، و اسم أبیه اسم أبی خلقه خلقی	اسم او هم نام پیامبر و اسم پدر ایشان همانند نام پدر پیامبر است. خوی او همانند خوی من است	۹، ۱۰، ۱۱، ۱۴، ۱۷، ۵۲، ۵۴، ۶۰، ۸۸، ۱۰۵، ۱۳۶، ۱۴۲، ۱۳۸	

ب) احادیث دال بر نسب حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه و مردی از خاندان رسالت بودن

این باب به دلیل اهمیت این مطلب که حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه مورد نظر از خاندان رسالت می‌باشد به صورت مجزا و در بابی جداگانه آمده است. با دقت در تعبیر مختلف این موضوع را بیان می‌دارد که حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه از امت پیامبر ص، فردی از قریش و از نوادگان پیامبر ص و از اهل بیت ایشان می‌باشد. هم‌چنین در روایاتی هم این موضوع بیان شده که مهدی عجل الله تعالی فرجه از فرزندان حضرت فاطمه زهرا ع می‌باشد. این تعبیر که برخی از آنها به صورت کاملاً عمومی بوده که هر کسی می‌تواند ادعای آن را داشته باشد؛ ولی در نهایت با کنار هم قرار گرفتن آنها به صورت مشخص تبار حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه بیان شده است. شایان ذکر در کتاب روایتی مبنی بر این‌که مهدی از فرزندان عباس می‌باشد، وجود دارد که به دلیل تعارض با بسیاری از روایات و هم‌دلیلی که خود سیوطی در ذیل روایت ۲۵۳ به نقل از دارقطنی آورده که این روایت غریب و در روای به نام محمد بن ولید متفرد است، از استناد و اعتبار ساقط می‌گردد.

مهدی مردی از خاندان رسالت				ردیف
شماره حدیث	موضوع مطرح شده	عبارت روایت	باب	
۱۳، ۱۲، ۱۱، ۱۰، ۹، ۵، ۲، ۴۰، ۳۹، ۳۴، ۳۳، ۲۱، ۱۷، ۸۱، ۸۰، ۷۸، ۶۳، ۴۳، ۴۱	مهدی از ما اهل بیت می‌باشد مهدی از فرزندانم است	المهدی منّا أهل البيت - المهدی من ولدی	مهدی مردی از خاندان پیامبر	۱
۱۳۹، ۷۵، ۲۵، ۴، ۳	مهدی از من و ما می‌باشد	المهدی منی - مهدینا		۲
۱۹۰، ۸۵، ۴۸، ۶	مهدی از خاندان من و از فرزندان حضرت فاطمه می‌باشد	المهدی من عترتی من ولد فاطمه		۳
۱۸۲، ۸	شما را به مهدی بشارت می‌دهم که از قریش می‌باشد	أبشركم بالمهدی، رجل من قریش		۴
۲۵۰، ۱۴	از نوادگان امام حسن بیان شده است	سیخرج من صلبه رجل یسمی اسم نبیکم		۵
۳۷	از نسل این شخص، به زودی جوانی خروج خواهد کرد	سیخرج من صلب هذا فتی		۶
۵۸، ۵۷، ۵۴، ۵۳، ۵۱، ۴۸، ۸۷، ۶۹، ۶۷، ۶۲، ۶۱، ۶۰، ۲۰۴، ۱۴۶، ۱۳۸، ۹۰	مردی از عترت و اهل بیت من	رجل من عترتی رجل من اهل بیتی		۷
۸۶	از امام حسن و امام حسین، مهدی این امت می‌باشد	إنّ منهما یعنی من الحسن و الحسین مهدی هذه الأمة		۸
۲۵۳	مهدی از فرزندان عباس می‌باشد	المهدی من ولد العباس		۹

ج) احادیث دال بر حتمی بودن ظهور

۲۲

ظهور از جمله رویدادهایی است که برای حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف بیان شده است. در کتاب *العرف الوردی* نیز روایاتی را در این موضوع نقل نموده که با تعابیر مختلف، رویداد ظهور را با قطعیت بیان داشته که این مهم رخ خواهد داد و در واقع انجام نشدن آن محال می‌باشد.

نوید ظهور حتمیت در آن هست				ردیف
شماره حدیث	موضوع مطرح شده در آن	عبارت روایت	باب	
۵۷، ۵۲، ۱۸، ۱۳، ۱۲، ۹، ۶۱، ۶۰، ۵۸	اگر از عمر دنیا جز يك روز باقی نمانده باشد خداوند آن روز را دراز می‌گرداند	لو لم یبق من الدنیا الا یوم لطول الله ذلك الیوم	دین بودن ظهور	۱
۱۱، ۱۰	دنیا از میان نخواهد رفت تا مردی از اهل بیت من ظهور کند	لا تذهب الدنیا حتی یملك العرب رجل من اهل بیته		۲
۴۹	عدم پایان یافتن دنیا قبل از خروج مردی از اهل بیت پیامبر	لا تنقضی الدنیا حتی یملك الأرض رجل من اهل بیته		۳
۸۶، ۶۹، ۵۱	مبعوث شدن فردی از عترت پیامبر	فیبعث الله عزوجل رجلا من عترتی		۴
۱۸۱	امر مهدی در یک شب اصلاح می‌شود	المهدی یصلحه الله فی لیلة واحدة		۵
۴۵، ۴۴، ۴۲، ۲۷، ۲۰، ۱۹، ۵۰، ۴۷، ۴۶	مهدی در امت اسلام خواهد بود	یکون فی امتی المهدی		۶

د) احادیث دال بر حوادث زمان ظهور و نشانه‌های آن

حوادث زمان ظهور و نشانه‌های آن از جمله مطالب بسیار مهمی می‌باشد که بدان در روایات بسیار پرداخته شده و این موضوع در هفت باب تقسیم‌بندی گردیده است. در شرح موضوعات می‌توان مطالب ذیل را بیان داشت:

- عوامل طبیعی: اتفاقات و نشانه‌هایی است که در جهان پیرامون انسان‌ها رخ خواهد داد - قیام‌ها، فتنه‌ها و کشتارها: این بخش به این موضوع می‌پردازد که شورش‌هایی رخ خواهد داد که در آن، کشتارها و آزمایش‌هایی برای انسان‌ها موجود می‌باشد. شایان ذکر است نام گروه‌ها و دسته‌بندی آنها از جهت خوب یا بد بودن نیز پرداخته شده است

- بیعت میان رکن و مقام از جمله رویداد‌هایی است که در زمان ظهور اتفاق خواهد افتاد - عوامل الهی و نشانه‌های همراه آنها: در واقع منظور این است که اتفاقاتی صورت خواهد گرفت که از جانب خداوند به این رویداد تذکر داده می‌شود که ندای آسمانی از آن دست می‌باشد

- مکان ظهور و قیام: در این دسته از روایات به مکانی که حضرت مهدی علیه السلام ظهور و قیام خواهد کرد، پرداخته می‌شود

- یاران حضرت مهدی علیه السلام: در این بخش به تعداد و نفرات آنان و همچنین محل خروج دسته از آنها نیز پرداخته شده است

- دجال: آخرین قسمتی است که در این باب ذکر شده و از تعبیر آن می توان به حتمی بودن

وجود آن پی برد.

حوادث زمان ظهور و نشانه های آن				ردیف		
شماره حدیث	موضوع بیان شده	عبارت روایت	باب			
۳۸، ۳۶، ۳۵، ۱۵	خسف بیداء	فیخسف بهم بالبدء بین مکة و المدينة	عوامل طبیعی	۱		
۴۰، ۳۹	بارانی از آسمان که منجر به غرق شدن جماعتی می گردد	یرسل علی أهل الشام سیب من السماء فیغرق جماعتهم				
۷۵، ۷۴	همراه بودن نشانه ای با طلوع خورشید و ماه	لا یرخرج المهدی حتی تطلع مع الشمس آية ینکسف القمر لأول لیلۃ من رمضان				
۱۶	خروج فردی از ماوراء النهر به نام منصور	یخرج رجل من وراء النهر...رجل یقال له: منصور	قيامها، فتنهها و کشتارها	۲		
۳۷، ۲۴، ۲۳، ۲۲، ۲۱، ۱۰۵، ۱۰۱، ۵۹، ۵۶، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۹، ۱۱۲، ۱۲۵، ۱۱۴	خروج از مشرق همراه با پرچم های سیاه	یأتی قوم من قبل المشرق معهم رايات سود				
۲۶	خروج گروهی از اهل عراق در طلب فردی از مدینه	جیش بجیء من قبل العراق فی طلب رجل من أهل المدينة				
۳۵	خروج گروهی از اهل عراق و ابدالی از شام	عصائب أهل العراق و ابدال أهل الشام				
۶۹، ۶۷، ۵۷، ۵۵، ۴۴، ۹۴، ۹۰، ۸۷، ۸۶، ۷۳، ۲۲۱، ۱۵۶، ۱۳۰، ۹۵	فتنه ها و آشوب ها	تظاهر من الفتن				
۱۲۹، ۱۱۵، ۱۱۱، ۶۸، ۲۲۴، ۱۷۱	خروج سفیانی	یخرج رجل یقال له: السفیانی فی عمق دمشق				
۷۲	قتل نفس زکیه	تقتل النفس الزکیة				
۷۸	چهار صلح نامه بین امت پیامبر و روم	بینکم و بین الروم أربع هدن				
۷۹	کشمکش قبایل با هم	فی ذی القعدة تجاذب القبائل				
۸۸	خروج رومیان	یخلین الروم علی و آل من عترتی				
۹۳	خروج از ری	یخرج بالری رجل ربعة أسمر من بنی تمیم				
۱۳۱	خروج در هنگام مشاهده ظلم	لا یرخرج المهدی حتی تروا الظلمة				
۲۱۰، ۲۰۴، ۲۰۱	قحطانی همراه مهدی	ما القحطانی بدون المهدی			بیعت بین	۳
۱۷۰، ۷۹، ۳۵، ۱۵	بیعت بین رکن و مقام	فیبیاعونه بین الرکن و المقام				

ردیف	حوادث زمان ظهور و نشانه‌های آن		
	رکن و مقام		
۴	عوامل الهی و نشانه‌های همراه	ینادی مناد من السماء	ندای آسمانی ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۵، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰
		یخرج برأیة النبی صلی الله علیه و آله من مرط معلّمة	همراه داشتن پرچم پیامبر ۱۳۸
۵	مکان خروج و ظهور	یخرج المهدي من قرية يقال لها: كربة	خروج از منطقه کرعه ۸۳
		یظهر المهدي بمكة عند العشاء	مکه مکان ظهور ۱۲۵
		یخرج المهدي من المدينة إلى مكة	خروج از مدینه به سمت مکه ۱۷۰
۶	یاران حضرت مهدی	حتى یجتمع إليه ثلاثمائة وأربعة عشر رجلا	تعداد شهداء بدر-تعداد کلی ۳۱۳ ۳۶
		ویحا للطلقان فإن الله فیه کنوز	تعدادی از یاران از طالقان می‌باشند ۲۲۸
۷	دجال	من کذب بالدجال فقد کفر	وجود دجال ۲۲۹

ه) احادیث دال بر رویدادها و حوادث پس از ظهور

در زمانی که ظهور اتفاق افتاده در این وقت است که رویدادهایی صورت می‌گیرد که از جمله آنها می‌توان به این موارد اشاره نمود:

اجتماعی: فضایی که در اجتماع حاکم می‌شود؛ از جمله آن برقراری عدل و داد می‌باشد
اقتصادی: بی‌نیازی و تمکن مالی؛ از جمله مواردی است که در زمان پس از ظهور برای افراد جامعه روی خواهد داد

طبیعت: در این زمان نیز طبیعت دارایی خود را بدون دریغ در اختیار افراد قرار خواهد داد
خواندن نماز حضرت عیسی علیه السلام پشت سر حضرت مهدی علیه السلام: این موضوع از جمله مشخصه‌های دیگری است که در زمان ظهور اتفاق خواهد افتاد

وظایف و تکالیف: این که دانسته شود در آن زمان چه مسئولیتی بر عهده انسان و پیروان حضرت مهدی علیه السلام قرار خواهد گرفت که به سبب اهمیت بسیار آن، بدان پرداخته می‌گردد

ردیف	باب	عبارت روایت	موضوع	شماره حدیث
۱	اجتماعی	یملأ الأرض قسطا و عدلا كما ملئت ظلما و جورا	فراگیری عدل و داد در مقابل ظلم و جور	۳، ۵، ۸، ۹، ۱۱، ۱۳، ۱۴، ۲۵، ۳۷، ۴۱، ۴۸، ۴۹، ۵۱، ۵۴، ۶۰، ۶۲، ۶۹، ۷۲، ۸۱، ۸۶، ۱۷۶، ۲۰۴، ۲۱۲

رویدادهای پس از ظهور			ردیف
۳۴، ۳۳	تالیف قلوب	يُؤَلَّفُ اللهُ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ	
۳۶	ایجاد عدالتی که آرزو مردم گردیده است	يُظْهِرُ مِنَ الْعَدْلِ مَا يَتِمُّ لِهَ الْأَحْيَاءِ أَمْوَاتِهِمْ	
۶۶، ۴۳	متمایل شدن به حق	فِيضْرِبُهُمْ حَتَّى يَرْجِعُوا إِلَى الْحَقِّ	
81	رضایت عمومی جامعه	يَرْضَى فِي خِلَافَتِهِ أَهْلَ الْأَرْضِ وَأَهْلَ السَّمَاءِ، وَالطَّيْرِ فِي الْجَوِّ	
۶۰، ۵۰، ۸	تقسیم ثروت فراوان	و يُقْسِمُ الْمَالَ صَاحِحًا يَا مَهْدِي، أَعْطِنِي أَعْطِنِي، فَيُحِثُّ لَه فِي ثَوْبِه مَا اسْتَطَاع أَنْ يَحْمِلَه	اقتصادی
۵۱، ۴۶، ۴۵، ۴۴، ۲۷، ۱۹، ۶۷، ۵۵، ۵۴			
20	بی توجهی به ثروت به خاطر فراوانی	و الْمَالِ يَوْمَئِذٍ كَدُوسٍ	
78	خارج کردن گنج های زمین	يَسْتَخْرِجُ الْكَنْوُزَ	
۷۲، ۶۹، ۵۰، ۴۷، ۴۲، ۲۵، ۲۱۲	نزولات آسمانی فراوان و رویش از زمین	فَلَا تَمْنَعُ السَّمَاءُ شَيْئًا مِنْ قَطْرِهَا، وَلَا الْأَرْضُ شَيْئًا مِنْ نَبَاتِهَا	طبیعت
۴۱	خارج شدن برکات زمین	تَخْرُجُ لَه الْأَرْضُ مِنْ بَرَكَتِهَا	
47	نعت فراوان	تَتَنَعَّمُ أُمَّتِي فِي زَمَانِهِ نَعِيمًا لَمْ يَتَنَعَّمُوا مِثْلَه قَطُّ	
۲۱۸، ۷۱، ۷۰، ۶۴، ۶۳، ۲۳۳	نماز حضرت عیسی به امامت حضرت مهدی	مَنْ أَلَّذِي يُصَلِّي عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ خَلْفَه	نماز حضرت عیسی پشت او
87	پیروی کردن از مهدی در زمان ظهور	فَإِنْ أَدْرَكَتْهُ فَاتَّبِعْهُ وَكُنْ مِنَ الْمُهْتَدِينَ	وظایف ما

نتیجه گیری

جلال‌الدین سیوطی فقیه اهل سنت، محدث و نویسنده‌ای متبحر در علوم گوناگون اسلامی می‌باشد که از سن ۱۷ سالگی اقدام به تألیف و افتاء نمود و تا آخر لحظات زندگی خویش این مسیر را ادامه داد. وی به سبب به دنیا آمدن در میان کتب کتابخانه پدر خویش، به ابن‌الکتب لقب یافته است.

سیوطی به سبب وسعت دانش و گستردگی تألیف، از بغض و حسد معاصرین خویش در

امان نماند و در این رابطه شمس‌الدین سخاوی و شهاب‌الدین قسطلانی مدعی شدند او کتب دیگران را ایجاد تغییراتی به نام خویش ثبت می‌نماید.

عنوان کتاب دارای مفهوم و مراد خاص می‌باشد. «العرف» دارای دو معنی مکان و شیء مرتفع و بو و عطری پاک و خوشبخت و «الوردی» نور و درخشش می‌باشد که در مجموع به معنای احادیث و روایات عالی، مشهور که هم‌چون نور می‌درخشد و عطر خوش او همه مکان‌ها را فرا گرفته است.

کتاب برگرفته شده از *الاربعین ابونعیم اصفهانی* و دارای نه نسخه خطی در کتابخانه‌های مختلف و سه نسخه چاپ شده در عصر حاضر می‌باشد.

گونه‌شناسی و موضوع‌بندی روایات کتاب بیانگر دسته‌هایی اعم از اوصاف حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف شامل ویژگی ظاهری نظیر سن، نام ایشان و نام پدر؛ نسب‌شناسی شامل مردی از خاندان اهل بیت بودن؛ حتمی بودن ظهور؛ حوادث آستانه ظهور شامل وقوع عوامل طبیعی، قیام‌ها، بیعت میان رکن و مقام، مکان ظهور، یاران حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف و دجال است.

روایات کتاب در حوزه‌ی اوضاع اجتماعی پس از ظهور شامل فراگیری عدالت، تألیف یافتن قلوب، بازگشت به مسیر حق، ایجاد رضایت عمومی در جامعه؛ در حوزه اقتصادی شامل تقسیم ثروت میان اقشار مختلف، بی‌نیازی مردم به سبب اعطاء اموال توسط حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف؛ حوزه طبیعت شامل نازل شدن نعمت‌ها از آسمان و رویش گیاهان از زمین می‌باشد.

منابع

۱. ابن اثیر، *أبی السعادات المبارك بن محمد* (۱۳۶۴ش)، *النهاية فی غریب الحدیث والأثر*، قم: مؤسسه اسماعیلیان.
۲. ابن بابویه، *أبی جعفر محمد بن علی بن الحسین* (۱۴۰۴ق)، *من لا یحضره الفقیه*، قم: جماعة المدرسین فی الحوزة العلمية.
۳. ابن سیده، *أبی الحسن علی بن إسماعیل (بی‌تا)*، *المحکم والمحیط الأعظم*، بیروت: دارالکتب العلمية.
۴. ابن صباغ مالکی، *علی بن محمد أحمد* (۱۴۲۲ق)، *الفصول المهمة فی معرفة الأئمة*، قم: دارالحدیث للطباعة والنشر.

۵. ابن طاوس، علی بن موسی (۱۴۰۰ق)، *الطرائف فی معرفة مذاهب الطوائف*، قم: خیام.
۶. ابن عماد حنبلی، أبی الفلاح عبد الحی (بی تا)، *شذرات الذهب فی أخبار من ذهب*، بیروت: دار إحياء التراث العربی.
۷. ابن فارس، أبوالحسین أحمد (۱۳۹۹ق)، *معجم مقاییس اللغة*، تحقیق: عبدالسلام محمد هارون، بیروت: دارالفکر.
۸. ابن کثیر، عمادالدین أبوالفداء إسماعیل (۱۴۱۲ق)، *تفسیر القرآن العظیم*، بیروت: دارالمعرفة.
۹. ابن منظور، أبی الفضل جمال الدین محمد بن مکرم (۱۴۰۵ق)، *لسان العرب*، قم: نشر أدب الحوزة.
۱۰. اربلی، علی بن عیسی (۱۳۸۱ق)، *كشف الغمة فی معرفة الأئمة*، تبریز: بنی هاشمی.
۱۱. بحرانی، یوسف بن أحمد (بی تا)، *الحدائق الناضرة فی أحكام العترة الطاهرة*، تحقیق: محمدتقی الإيروانی، قم: مؤسسة النشر الاسلامی التابعة لجماعة المدرسين.
۱۲. حاجی خلیفه، مصطفی بن عبدالله (۱۹۴۱م)، *كشف الظنون عن أسامي الكتب والفنون*، بغداد: مكتبة المثنی.
۱۳. حسینی مازندرانی، سید موسی (۱۳۸۲ش)، *العقد المنیر فی تحقیق ما يتعلق بالدرهم والدنانیر*، تهران: مكتبة الصدوق.
۱۴. حموی، شهاب الدین أبی عبدالله یاقوت بن عبدالله (۱۳۹۹ق)، *معجم البلدان*، بیروت: دار إحياء التراث العربی.
۱۵. زرکلی، خیرالدین (۱۹۸۰م)، *الأعلام قاموس تراجم لأشهر الرجال والنساء من العرب والمستعربین والمستشرقین*، بیروت: دارالعلم للملایین.
۱۶. سبحانی، جعفر (۱۴۱۸ق)، *موسوعة طبقات الفقهاء*، قم: مؤسسة الإمام الصادق عليه السلام.
۱۷. سجستانی، أبی داود سلیمان بن الأشعث (۱۴۱۰ق)، *سنن أبی داود*، بیروت: دارالفکر.
۱۸. سخاوی، شمس الدین محمد بن عبدالرحمن (بی تا)، *الضوء اللامع لأهل القرن التاسع*، بیروت: منشورات دارمكتبة الحياة.
۱۹. سیوطی، جلال الدین عبدالرحمن بن أبی بکر (۱۳۸۵ش)، *العرف الوردی فی أخبار المهدي*، تهران: المجمع العالمی للتقريب بين المذاهب الإسلامية، المعاونة الثقافية.
۲۰. سیوطی، جلال الدین عبدالرحمن بن أبی بکر (۱۳۹۷ش)، *العرف الوردی؛ شکوه مهدویت در روایات اهل سنت*، ترجمه و تحقیق: محمود مطهری نیا، قم: انتشارات مسجد مقدس

- جمکران.
۲۱. سیوطی، جلال الدین عبدالرحمن بن ابی بکر (۱۴۰۸ق)، *الحاوی للفتاوی*، بیروت: دارالکتب العلمیه.
۲۲. سیوطی، جلال الدین عبدالرحمن بن ابی بکر (۱۴۱۵ق)، *المنجم فی المعجم*، بیروت: دار ابن حزم.
۲۳. سیوطی، جلال الدین عبدالرحمن بن ابی بکر (۱۴۲۷ق)، *العرف الوردی فی أخبار المهدی*، تحقیق: أبویعلی البیضاوی، بیروت: دارالکتب العلمیه.
۲۴. سیوطی، جلال الدین عبدالرحمن بن ابی بکر (۱۴۲۹ق)، *العرف الوردی فی أخبار المهدی*، تحقیق: مهدی اکبرنجاد، تهران: هستی نما.
۲۵. سیوطی، جلال الدین عبدالرحمن بن ابی بکر (بی تا)، *حسن المحاضرة فی أخبار مصر والقاهرة*، بیروت: دارالکتب العلمیه.
۲۶. شوکانی، محمد بن علی بن محمد بن عبدالله (بی تا)، *البدر الطالع بمحاسن من بعد القرن السابع*، بیروت: دارالمعرفة.
۲۷. شیبانی، محمد بن حسن (۱۹۷۵م)، *کتاب الجیم*، قاهره: الیهیئة العامة لشئون المطابع الامیریه.
۲۸. شیرازی، محمد صدرالدین (۱۹۸۱م)، *الحکمة المتعالیه فی الاسفار العقلیه الأربعة*، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۲۹. صادقی، سیدجعفر (۱۳۹۱ش)، *نقد دلالی روایات کتاب العرف الوردی فی اخبار المهدی*، تهران: دانشگاه تهران.
۳۰. طباطبایی، سید عبدالعزیز (۱۴۱۶ق)، *أهل البيت*، قم: مؤسسه آل البيت لإحياء التراث.
۳۱. طبری، ابی جعفر محمد بن جریر (۱۴۱۵ق)، *جامع البیان عن تأویل آی القرآن*، بیروت: دارالفکر.
۳۲. عاملی، الشیخ زین الدین بن علی (۱۴۰۹ق)، *منیة المرید فی أدب المفید والمستفید*، قم: مکتب الاعلام الاسلامی.
۳۳. عقیقی بخشایشی، عبدالرحیم (۱۳۸۱ش)، *جهارده نور پاک*، تهران: مؤسسه انتشارات نوید اسلام.
۳۴. عیدزوس، محی الدین عبدالقادر بن شیخ بن عبدالله (۱۴۰۵ق)، *النور السافر عن أخبار القرن*

العاشر، بيروت: دارالكتب العلمية.

٣٥. غزى، نجم الدين محمد بن محمد بن محمد (١٤١٨ق)، الكواكب السائرة بأعيان المئة العاشرة، بيروت: دارالكتب العلمية.

٣٦. فيومى، احمد بن محمد بن على (١٤١٨ق)، المصباح المنير فى غريب الشرح الكبير للرافعى، بيروت: المكتبة العصرية.

٣٧. كتانى، محمد عبد الحى بن عبد الكبير (١٩٨٢م)، فهرس الفهارس والأثبات ومعجم المعاجم والمشىخات والمسلسلات، بيروت: دارالغرب الإسلامى.

٣٨. كحاله، عمر رضا (بى تا)، معجم المؤلفين، بيروت: مكتبة المثنى.

٣٩. مفيد، محمد بن محمد بن نعمان (بى تا)، المسائل العشر فى الغيبة، بى جا: بى نا.

٤٠. نووى، أبو زكريا محبى الدين يحيى بن شرف (١٤١٢ق)، روضة الطالبين وعمدة المفتين، بيروت: المكتب الإسلامى.

٤١. نووى، أبو زكريا محبى الدين يحيى بن شرف (بى تا)، المجموع شرح المهذب، بيروت: دارالفكر.